

HENRYK ŻALIŃSKI

KIERUNEK HISTORII WYŻSZEJ SZKOŁY PEDAGOGICZNEJ W KRAKOWIE W LATACH 1946—1976 *

II wojna światowa spowodowała w Polsce ogromne wyniszczenie biologiczne i materialne. Okupant wyrządził narodowi polskiemu niepowetowane szkody także przez niszczenie kadry naukowej i nauczycielskiej oraz dezorganizację całego systemu szkolnego. Dlatego też jednym z najważniejszych zadań władzy ludowej było uruchomienie polskich szkół. Zapowiedział to PKWN w Manifeście z 22 lipca 1944 r. Władze Polski Ludowej przywiązywały ogromną wagę do wykształcenia wykwalifikowanych nauczycieli, którym można by było powierzyć wychowanie nowego człowieka dla nowych warunków życia.

Reaktywowane po wojnie uniwersytety oraz doraźne organizowane kursy doszkalania i doskonalenia kadry nauczycielskiej nie mogły sprostać szeroko nakreślonym planom kształcenia nauczycieli. W związku z wprowadzeniem zasady powszechności nauczania Ministerstwo Oświaty postanowiło zorganizować specjalne trzyletnie Państwowe Wyższe Szkoły Pedagogiczne, przygotowujące wysoko wykwalifikowanych nauczycieli do szkół podstawowych. Uczelnie takie powołano w 1946 r. w Krakowie, Gdańsku, Łodzi i Wrocławiu. Najlepsze warunki rozwoju miała szkoła krakowska, dzięki doświadczeniom Wyższych Kursów Nauczycielskich, Studium Pedagogicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego a przede wszystkim Państwowego Pedagogium. Po tym ostatnim przeję-

* Artykuł niniejszy zawiera obszerne fragmenty referatu wygłoszonego przez autora w dniu 29 lutego 1976 r. na Jubileuszowym Zjeździe Absolwentów Kierunku Historii z okazji 30 lecia Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie.

ła ona nie tylko budynek przy ul. Straszewskiego 22, liczne pomoce naukowe, szkołę ćwiczeń, część kadry nauczycielskiej, ale także jeden rocznik studentów¹.

Na czele nowo powołanej uczelni stali dyrektor, wicedyrektor oraz Rada Szkoły. Studia były wówczas dwukierunkowe i trwały trzy lata. Absolwenci po zdaniu egzaminu dyplomowego otrzymywali kwalifikacje do nauczania dwóch przedmiotów w wyższych klasach szkoły podstawowej. W roku szkolnym 1946/47 studenci podzieleni byli na trzy sekcje: polonistyczno-historyczną, polonistyczno-estetyczną i przyrodniczo-geograficzną. Opiekunem sekcji polonistyczno-historycznej został prof. dr Stanisław Pigoń, zaś zajęcia na niej prowadzili profesorowie i docenci Uniwersytetu Jagiellońskiego: Ludwik Piotrowicz, Tadeusz Reyman, Stanisław Mikucki, Józef Garbacik, Henryk Mościcki, Roman Grodecki i Krystyna Pieradzka. Asystentów nie było, ponieważ cały tok nauczania opierał się wówczas na wykładach. W roku szkolnym 1946/47 na kierunku polonistyczno-historycznym studiowało łącznie 49 studentów, w r. 1947/48 — 72, a w 1948/49 — 73 studentów².

W związku z postawieniem przed uczelnią zadania kształcenia nauczycieli do szkół stopnia licealnego, nastąpiły w roku akademickim 1948/49 zmiany w jej strukturze. Szkoła Pedagogiczna w Krakowie zaczęła przeobrażać się w wyższą uczelnię upodobnioną organizacyjnie do uniwersytetów. Ogólne kierownictwo objął Rektor, Rada Szkoły została zamieniona na Senat, powstały trzy wydziały kierowane przez dziekanów i Rady Wydziałów. Sekcja polonistyczno-historyczna została włączona do Wydziału Humanistycznego. Podobnie jak w innych uczelniach typu akademickiego uruchomiono w Krakowskiej WSP Studium Wojskowe. Ponieważ przy dwukierunkowych studiach nie można było należycie przygotować studentów do pracy w szkołach średnich, zaistniała potrzeba zmiany dotychczasowego profilu kształcenia na jednokierunkowe studia trzyletnie. Rekrutację na 1 rok samodzielnego kierunku historii (bez polonistyki) przeprowadzono w r. ak. 1949/50. Studentom starszych roczników, którzy odbywali studia dwukierunkowe pozwolono do końcowego egzaminu dyplomowego obierać dowolny przedmiot: historię albo polonistykę. Dotąd obowiązywał bowiem egzamin z obydwu

¹ J. Garbacik, *Z dziejów Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie (1946—1956)*. Część ogólna. [W:] *Dziesięciolecie Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie 1946—1956*, (dalej cyt.: *Dziesięciolecie WSP*), Kraków 1957, s. 11—12.

² Z. Tabaka, *Z dziejów Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie (1946—1956)*. Część szczegółowa. [W:] *Dziesięciolecie WSP*, s. 24; Tenże, *Organizacja i rozwój Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie*. [W:] *Wyższa Szkoła Pedagogiczna w pierwszym piętnastolecu rozwoju 1946—1961* (dalej cyt.: *Piętnastolecie WSP*), Kraków 1965, s. 24.

przedmiotów. Trzyletnie, jednokierunkowe studia historyczne trwały w krakowskiej Wyższej Szkole Pedagogicznej do 1954 r.³

Bardzo ważnym wydarzeniem dla naszej uczelni było utworzenie katedr, dzięki którym można było prowadzić pracę naukową w pełnym tego słowa znaczeniu. Decyzją Ministra Oświaty zostały powołane w 1952 r. dwie katedry historyczne: Katedra Historii Polski i Katedra Historii Powszechnej. Przy katedrach miały być zorganizowane odpowiednie zakłady. Jednak z braku obsady personalnej, nie rozpoczęła działać Katedra Historii Powszechnej, a wszyscy pracownicy naszego kierunku skupili się w Katedrze Historii Polski, którą kierował prof. Józef Garbaciak. Katedra Historii Powszechnej rozpoczęła swoją działalność dopiero w 1955 r. Kadre naukową kierunku stanowili wówczas świeżo zatrudnieni na etatach pracownicy WSP, jak i zatrudnieni na godzinach zleconych pracownicy innych wyższych zakładów naukowych.

W skład Katedr w latach 1952—54 wchodził między innymi następujący profesorowie: Józef Garbaciak, Adam Przyboś, Ignacy Zarębski, Tadeusz Słowikowski, Helena Radkowska, Józef Buszko, Antoni Podraza (po śmierci Henryka Mościckiego), Tadeusz Reyman, Tadeusz Zawadzki (po rezygnacji Ludwika Piotrowicza), Janusz Makarczyk oraz asystenci Zbigniew Tabaka, Ryszard Orłowski, Ignacy Wątor i zastępca asystenta Agnieszka Winiarska, będący absolwentami WSP, którzy jednocześnie kończyli studia magisterskie na Uniwersytecie Jagiellońskim. Zajęcia dydaktyczne odbywały się w budynku przy ul. Straszewskiego 22, a po uzyskaniu w 1952 r. części budynku w Rynku Głównym 34, ulokowano tam zakład historii. Ogromna większość studentów (ok. 90%) korzystała ze stypendiów oraz mieszkań w domach studenckich⁴.

W 1954 r. nastąpiła nowa reforma studiów, w wyniku której nasza uczelnia otrzymała prawo nadawania tytułu magistra po czteroletnim kursie kształcenia. W związku z wprowadzeniem w życie tej reformy studiów, która objęła nawet ówczesny trzeci rok historii, w 1955 r. nie wypuściła uczelnia absolwentów tego kierunku.

W latach 1954—1958 nastąpiło znaczne powiększenie składu osobowego obu katedr. Rozpoczął wówczas wykłady prof. Marian Tyrowicz. Przyjęci zostali nowi asystenci, absolwenci WSP: Feliks Kiryk, Jerzy Myśliński, Jonanna Bąkowa, Stanisław Wróbel oraz zatrudniono na godzinach zleconych następujących samodziel-

³ Tenże, *Z dziejów...*, s. 25—26; F. Kiryk, Z. Tabaka, *Katedry historyczne*. [W:] *Piętnastolecie WSP*, s. 171.

⁴ Z. Tabaka, *Organizacja i rozwój ...*, s. 15—17, 23.

nych pracowników naukowych i wykładowców: Alojzego Gembałę, Janinę Bieniarzównę, Stefana Noska, Józefa Mitkowskiego, Stanisława Buratyńskiego, Wojciecha M. Bartła i Aleksandra Krawczuka. W okresie 1958—1961 przyjęto nowych asystentów: Henryka Kocója, Zygmunta Rutę, Danutę Quirini i Jerzego Zawistowskiego. Nastąpiła wówczas dalsza rozbudowa katedr. W 1960 r. Ministerstwo Oświaty powołało do życia Katedrę Metodyki Nauczania Historii, której kierownikiem został prof. Tadeusz Słowikowski, zaś asystentem Stanisław Wróbel⁵.

W wyniku rozbudowy uczelni oraz dużego zapotrzebowania na studia doksztalcające czynnych już nauczycieli, pragnących podnieść swoje kwalifikacje zawodowe bez odrywania się od warsztatu pracy, w r. akad. 1957/58 został otwarty w Wyższej Szkole Pedagogicznej zaoczny kierunek historii. Uczelnia miała już wówczas wypracowany profil studiów dla pracujących, gdyż prowadziła je od 1951 r. na kierunkach filologii polskiej, rosyjskiej i geografii. Studia zaoczne dla pracujących nauczycieli są trudniejsze od stacjonarnych, wymagają bowiem więcej wysiłku i poświęcenia ze strony słuchaczy. Oparte są w większej mierze na samokształceniu. Duże znaczenie odgrywa organizacja pracy, dzięki której studenci mogą pogodzić naukę z zajęciami zawodowymi. Układ i zakres przedmiotów obowiązujących na studiach zaocznych był analogiczny jak na studiach stacjonarnych. Jediną różnicę stanowiła mniejsza liczba godzin z każdego przedmiotu i zwolnienie studentów zaocznych z obowiązku odbywania praktyki pedagogicznej, gdyż zastępowała ją praca w zawodzie nauczycielskim. Zajęcia na studiach zaocznych prowadziła ta sama kadra, co na kierunkach stacjonarnych⁶.

Przejściową formą kształcenia historyków w krakowskiej WSP były zorganizowane w latach 1957—1960 magisterskie studia eksternistyczne. Byli na nie przyjmowani pracujący w zawodzie nauczycielskim absolwenci trzechletnich studiów historycznych wyższych szkół pedagogicznych i uniwersytetów. Dla ułatwienia im pracy zorganizowano konsultacje z przedmiotów, które musieli uzupełniać i utworzono eksternistyczne seminaria magisterskie⁷.

W omawianym okresie zwiększyła się ogólna liczba studentów kierunku historii i to nie tylko przez otwarcie studiów zaocznych. W r. akad. 1955/56 do Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie przybyła bowiem z Warszawy duża grupa studentów historii na lata drugie, trzecie i czwarte, po rozwiązaniu tamtejszej WSP. Od 1957 r. również ab-

⁵ F. Kiryk, Z. Tabaka, *Katedry historyczne*, op. cit., s. 176.

⁶ Z. Tabaka, *Studia zaoczne z zakresu historii w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie w latach 1957—1965*, Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie, z. 26, Prace Historyczne III, 1967, s. 263—265.

⁷ F. Kiryk, Zb. Tabaka, *Katedry historyczne*, op. cit., s. 172.

solwenci Studiów Nauczycielskich przyjmowani byli na kierunki stacjonarne i zaoczne. W okresie, gdy uczelnia prowadziła trzyletnie studia dające uprawnienia tylko do uczenia w szkołach podstawowych, liczba studentów historii wahała się w granicach od 80 do 130 osób, a przy jednolitych czteroletnich studiach magisterskich wynosiła ona od 160 do 190 dla studium stacjonarnego i 170 do 240 dla zaocznego⁸.

W wyniku reformy, po wprowadzeniu magisterskich studiów czteroletnich, kierunek historii został postawiony na poziomie właściwym wyższej uczelni. Równocześnie ze zmianą profilu zajęć, charakteryzującą się wprowadzeniem seminariów magisterskich i pobocznych, wykładów monograficznych, uległa złagodzeniu dotychczasowa forma dyscyplinarna studiów. Zlikwidowano książki obecności, które prowadzili starostwie grup studenckich na rzecz dyscypliny świadomej i samodzielnej pracy słuchaczy. Studenci, którym pozostawiono więcej samodzielności zaczęli osiągać lepsze wyniki w nauce, jak również angażować się do pracy w Kole Naukowym Historyków. Koło to istniało od 1951 r., ale miało początkowo nie tyle naukowy, co użyteczny charakter. Jego członkowie organizowali wycieczki po Krakowie, spotkania towarzyskie i zabawy. Od 1957 r. członkowie koła zaczęli podejmować samodzielną działalność naukową, wyrażającą się głównie w przygotowywaniu referatów i komunikatów naukowych. Referaty te wygłaszano na posiedzeniach koła a także na ogólnopolskich zjazdach kół historycznych i sesjach tematycznych. Nie zaprzestano organizować wycieczek, ale nabrały one teraz większego rozmachu obejmując coraz to nowe regiony kraju. W pracy koła naukowego wyróżniali się między innymi: Zygmunt Ruda, Józef Półwiartek i Krystyna Pięta. Wypracowane w tym czasie formy działalności koła były rozwijane i kontynuowane w okresie późniejszym⁹.

Rok 1961 zamknął pewien etap w życiu WSP. Uczelnia obchodziła wówczas jubileusz 15-lecia istnienia. W okresie tym kierunek historii, podobnie jak cała uczelnia, okrzepł pod względem organizacyjnym. Pracownicy nauki brali udział w opracowaniu planów i programów studiów, dużo uwagi poświęcali pracy wychowawczej. Efektem ich pracy było wykształcenie 413 nauczycieli historii. W 1961 r. opuścili mury uczelni uzyskując tytuł magisterski ostatni absolwenci studiów czteroletnich. Z powodu przejścia na kształcenie pięcioletnie, w 1962 r. nie wypuszczono absolwentów historii.

Od 1961 r. kierunek historii funkcjonował w ukształtowanej formie

⁸ Tamże, s. 173.

⁹ Tamże, s. 173—174; J. Jarowiecki, *Działalność Koła Naukowego Historyków im. Joachima Lelewela w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie w latach 1951—1961*. Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie, z. 20, Prace Historyczne II, 1965, s. 215—219.

studiów pięcioletnich, o jednym przedmiocie specjalizacji, zakończonych egzaminem magisterskim. Pięcioletni okres nauczania obowiązywał w obydwu systemach kształcenia: stacjonarnym i zaocznym. Przedłużenie czasokresu studiów pozwoliło na pogłębienie procesu szkoleniowego oraz zmniejszenie tygodniowego obciążenia studentów zajęciami dydaktycznymi.

W związku z zapotrzebowaniem szkolnictwa na nauczycieli wychowania obywatelskiego narodziła się koncepcja przygotowania absolwentów naszego kierunku nie tylko do wykładania przedmiotu głównego tj. historii, ale także pobocznego — wychowania obywatelskiego. Nowa siatka godzin została wprowadzona do realizacji w r. akad. 1965/66. Pierwsi absolwenci mający uprawnienia do nauczania historii i wychowania obywatelskiego opuścili uczelnię w r. akad. 1968/69. Studia zaoczne pozostały nadal jednokierunkowe, lecz w r. akad. 1967/68 skrócono je do 4 lat, przyjmując na 1 rok tylko absolwentów Studiów Nauczycielskich. Duże zasługi na polu wprowadzenia wychowania obywatelskiego miała Katedra Dydaktyki kierowana przez prof. Tadeusza Słowikowskiego. Na szczególne podkreślenie zasługuje działalność dr Czesława Majoraka, który zajął się opracowywaniem metodyki nowego przedmiotu¹⁰.

Działalność dydaktyczna pracowników naszego kierunku nie zamykała się tylko na kształceniu studentów, objęła także sporą grupę magistrów, którzy uzyskiwali tytuły doktorskie. Pierwszymi doktorami na kierunku historii byli w 1962 r. Feliks Kiryk i Henryk Kocój. W marcu 1963 r. otwarto na kierunku studia doktoranckie, na które uczęszczała grupa urlopowanych nauczycieli. Od tego czasu studia doktoranckie z zakresu historii były prowadzone samodzielnie lub wspólnie z Uniwersytetem Jagiellońskim¹¹.

Na przestrzeni lat 1961—1971 zaszły w składzie katedr duże zmiany personalne. W związku z ustawą o szkolnictwie wyższym i tendencją do likwidacji wieloletowości wśród pracowników nauki, odeszło w 1961 r. wielu pracowników zatrudnionych na drugich etatach lub godzinach zleconych: Antoni Podraza, Alojzy Gembala, Henryk Batowski, Janina Bieniarzówna, Wojciech M. Bartel i Andrzej Kozanecki. W omawianym okresie zauważyć można było nie tylko stabilizację kadry kierunku historii ale także jej szybki wzrost ilościowy. Przyjęto wówczas nowych wykładowców: Wincentego Spiechowicza i Jana Perdenię, pracującego dotychczas w

¹⁰ Cz. Majorek, Z. Ruta, Z. Tabaka, *Katedry historyczne w latach 1961—1971*, [W:] *Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Krakowie w latach 1961—1971* (dalej cyt.: WSP 1961—1971), *Rocznik Naukowo-Dydaktyczny*, z. 46, Kraków 1973, s. 108—111.

¹¹ Tamże, s. 115.

Studium Języków Obcych. Zatrudniono także kolejno nowych asystentów i adiunktów: Romę Ilnicką, Henryka Żalińskiego, Kazimierza Augustynka, Stefana Mateszewa, Józefa Hampła, Jana Krukowskiego, Czesława Majorka, Annę Kulczykowską, Stefana Skowronka, Zofię Wielebską i Jerzego Gołębiowskiego¹².

W r. akad. 1970/71 Katedra Historii Polski kierowana przez prof. Ignacego Zarębskiego liczyła 2 profesorów nadzwyczaj., 1 docenta, 1 starszego wykładowcę, 5 adiunktów, 1 starszego asystenta, 1 asystenta i 1 pracownika archiwum oraz 3 pracowników prowadzących zajęcia zleczone. Katedra Historii Powszechniej kierowana od 1962 r. przez prof. Adama Przybośa (poprzednio kierował nią prof. Józef Garbaciak) liczyła w r. akad. 1970/71 — 7 pracowników etatowych oraz 2 na godzinach zleconych, w tym 1 profesora zwyczajnego, 1 profesora nadzwyczajnego, 1 docenta, 1 adiunkta, 2 starszych asystentów i 1 asystenta. W r. akad. 1970/71 Katedra Dydaktyki Historii kierowana przez prof. Tadeusza Słowikowskiego liczyła pięciu pracowników, w tym jednego profesora nadzwyczajnego, 3 adiunktów i 1 starszego asystenta¹³.

Centralnym zainteresowaniem kadry naukowej kierunku historii były sprawy dydaktyczne. Problemom podniesienia sprawności kształcenia, podniesienia poziomu wyników nauczania, działalności Koła Naukowego Historyków, realizacji zajęć dydaktycznych poświęcali pracownicy kierunku zawsze najwięcej czasu. Efektem tych zabiegów było wypuszczenie w latach 1961—1971 — 808 magistrów w tym 369 na studiach stacjonarnych i 439 na zaocznych¹⁴.

Równoległe z pracą dydaktyczną i wychowawczą nauczyciele akademicy kierunku historii prowadzili ożywioną działalność naukową w bardzo szerokim i różnorodnym zakresie tematycznym począwszy od starożytności aż do czasów nam najbliższych. Prace z historii starożytnej wychodziły spod pióra Stefana Skowronka i Stefana Mateszewa a. Badacze historii średniowiecznej poświęcili wiele uwagi problemom wczesnego Humanizmu w Polsce (Ignacy Zarębski), dziejom miast małopolskich w XIII—XVI w. (Feliks Kiryk), rozwojowi szkolnictwa w okresie staropolskim (Zygmunt Ruda, Jan Krukowski) oraz stosunkom polsko-moskiewskim na przełomie XV—XVI wieku (Agnieszka Winiańska). Dzieje Polski w XVII wieku przedstawił w swoich pracach Adam Przyboś i Joanna Bąkowa, zaś Jan Perdenia zajmował się Ukrainą na przełomie XVII i XVIII

¹² Tamże, s. 105—107.

¹³ Tamże.

¹⁴ Tamże, s. 114.

wieku. Historia walk narodowo-wyzwoleńczych oraz dzieje Wielkiej Emigracji były przedmiotem badań Heleny Rzađkowskiej, Mariana Tyrowicza i Henryka Żalińskiego. Historię oświaty drugiej połowy XIX i początków XX wieku badali Zbigniew Tabaka, Czesław Majorek i Wincenty Spiechowicz. Najnowszą historią polityczną Polski zajmowali się Jerzy Zawistowski i Józef Hampel a Jerzy Gołębiowski historią gospodarczą okresu międzywojennego.

Niezwykle ważnym nurtem badawczym pracowników naszego kierunku były problemy dotyczące nauczania historii. Tadeusz Słowkowski, Kazimierz Augustynek, Anna Kulczykowska i Roma Ilnicka-Miduchowa zajmowali się dziejami myśli dydaktycznej i praktyki nauczania historii w przeszłości, oraz procesem nauczania i uczenia się tego przedmiotu we współczesnej szkole. Prace dydaktyków historii oraz badania dotyczące dziejów oświaty i szkolnictwa a także historia regionalna (zbiorowe opracowywanie historii powiatów i ziem), jako niezwykle bliskie nauczycielskiemu profilowi naszej uczelni, miały priorytet badawczy¹⁵.

W ostatnim pięcioleciu 1971—1976 kierunek historii Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie przeżył wiele reform i zmian. Zmiany te związane były z ogólnokrajową reformą systemu kształcenia nauczycieli dla szkół podstawowych i utworzeniem Wyższych Szkół Nauczycielskich z trzyletnim programem nauczania. Zorganizowane na naszej uczelni w r. akad. 1970/71 trzyletnie, zawodowe, dwuprzedmiotowe studia z historii i wychowania obywatelskiego wypuściły pierwszych absolwentów w 1973 r. Najlepsi absolwenci studiów zawodowych mogli kontynuować naukę na 2-letnich studiach magisterskich. Również na studiach zaocznych obowiązywała dwustopniowość. Absolwenci SN-ów kończyli studia zawodowe w ciągu 2 lat, zaś absolwentów Liceów Pedagogicznych obowiązywał 3-letni cykl nauczania. Po ukończeniu studiów zawodowych, studenci zaocznicy mieli możliwość uzupełnienia wykształcenia na 2-letnim kursie magisterskim. Starsze roczniki studentów historii na kierunku stacjonarnym i zaocznym kontynuowały jednolite studia magisterskie pięć i czteroletnie. Dawało to wówczas ogromną mozaikę roczników studenckich o różnorodnym cyklu i programie nauczania. Aby wyobrazić sobie pracę kadry nauczającej w tym czasie dodać należy, że opracowała ona całą koncepcję dwustopniowych studiów historycznych, które realizowano na naszej uczelni. Pracownicy kierunku historii opracowali nowe programy i siatki godzin, kładąc w nich duży nacisk na samodzielną pracę studentów, zwiększając kosztem wykładów ilość ćwiczeń i konwersatoriów. Krakowska Wyższa Szkoła Pedagogicz-

¹⁵ Tamże, s. 117—123.

na jako uczelnia wiodąca w zakresie kształcenia nauczycieli otrzymała bowiem od Ministerstwa prawo nauczania według własnego eksperymentalnego programu.

Od 1973 r. zgodnie z decyzją władz resortowych zaczęto ponownie kształcić studentów na jednolitych, jednokierunkowych 4-letnich studiach magisterskich, oraz kontynuowano wygasające studia dwustopniowe. Kierunek historii prowadził również studia doktoranckie z zakresu dydaktyki historii i wychowania obywatelskiego.

W omawianym pięcioleciu dokonały się także istotne zmiany w strukturze organizacyjnej i w składzie osobowym kadry nauczającej. W miejsce dotychczasowych trzech katedr: Katedry Historii Polski, Katedry Historii Powszechnej i Katedry Dydaktyki Historii i Wychowania Obywatelskiego, decyzją Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego, Nauki i Techniki powołany został przez rektora Wyższej Szkoły Pedagogicznej Instytut Historii. Dyrekcję Instytutu powierzyły władze uczelni prof. Tadeuszowi Słowikowskiemu, zastępcą dyrektora został doc. Feliks Kiryk. Instytut podzielono na trzy podstawowe zakłady badawcze: 1. Zakład Dydaktyki Historii i Wychowania Obywatelskiego, kierowany przez prof. Słowikowskiego, 2. Zakład Historii Starożytnej i Średniowiecznej, kierowany przez prof. Adama Przybosa, 3. Zakład Historii Nowożytnej i Najnowszej, kierowany przez doc. Zbigniewa Tabakę. Tak zorganizowany Instytut Historii rozpoczął swoją działalność dydaktyczną i naukową w dniu 1 grudnia 1971 r.

W styczniu 1972 r. powołany został w ramach Instytutu Historii czwarty zakład, tj. Zakład Historii Oświaty i Wychowania, kierowany przez prof. Ignacego Zarębskiego.

W ciągu ostatniego pięciolecia Instytut Historii poniósł niepowetowane straty. Odeszli na zawsze doc. Jan Perdenia, dr Joanna Bąkowa i prof. Ignacy Zarębski. Kilku pracowników przeszło na emeryturę: prof. Marian Tyrowicz, prof. Helena Radkowska, dr Wincenty Spiechowicz. Do pracy w Instytucie przyjęto natomiast sporą grupę młodszych pracowników: Józefa Ruchałę, Antoniego Cetnarowicza, Czesława Nowarskiego, Henryka Kotarskiego, Józefa Łaptosa, Ludwika Mroczkę, Wacława Marmona, Jacka Chrobaczyńskiego, Andrzeja Jurczkę, Michała Rożka i Wacławę Szelińską. Zatrudniono także kilku stażystów i pracowników naukowo-technicznych. Etatową kadrę Instytutu uzupełniali pracujący na godzinach zleconych: Józef Buszko, Zbigniew Perzanowski, Jan Małecki, Wojciech M. Bartel, Maria Zakrzewska i Zofia Kłosińska¹⁶.

¹⁶ *Kronika naukowa za lata 1971/1972 i 1972/73*, Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie, z. 52, Prace Historyczne VII, 1974, s. 298—299.

Od 1974 r. kierownictwo Instytutu spoczywało w rękach prof. Adama Przybośa i jego zastępcy doc. Zbigniewa Tabaka. Jedyną zmianą w kierownictwie zakładów było powołanie po śmierci prof. Ignacego Zarębskiego doc. Zygmunta Rutę do prowadzenia Zakładu Historii Oświaty i Wychowania.

W 1976 r. w Instytucie Historii zatrudnionych było 34 pracowników naukowo-dydaktycznych, w tym 2 profesorów, 5 docentów, 12 adiunktów, 2 wykładowców, 9 asystentów i 3 stażystów¹⁷.

Główny wysiłek pracowników Instytutu skierowany jest obecnie na unowocześnienie procesu dydaktycznego. Poszerzono bardzo ogólny księgozbiór biblioteki, pozostającej pod fachowym kierownictwem mgr Zofii Kostrzewy-Wierzbówej. Uruchomiono także pracownię historyczną (dr Henryk Kotarski) i dydaktyczną (dr Czesław Nowarski, dr Józef Ruchała), co pozwoliło na osiągnięcie lepszych efektów w pracy dydaktycznej ze studentami.

W ostatnim pięcioleciu pracownicy Instytutu Historii, podobnie jak w latach ubiegłych, zajmowali szereg eksponowanych stanowisk w kierownictwie uczelni, aparacie partyjnym i związkowym (Kazimierz Augustynek, Zbigniew Tabaka, Adam Przyboś i inni). Również bardzo istotne osiągnięcia mieli do odnotowania pracownicy Instytutu w środowisku krakowskim i ogólnopolskim. Prof. A. Przyboś i doc. Z. Tabaka wchodzili w skład zarządu oddziału PTH, prof. A. Przyboś i doc. F. Kiryk byli członkami komitetu redakcyjnego „Studiów Historycznych”, doc. Cz. Majorak był członkiem redakcji „Wiadomości Historycznych”, doc. F. Kiryk kierował Komisją Historyczną TWP Zarządu Wojewódzkiego w Krakowie. Wszyscy samodzielni pracownicy naukowcy oraz kilku adiunktów pracowało w Komisjach PAN (emerytowany pracownik naszego Instytutu prof. Marian Tyrowicz kierował Komisją Prasoznawczą). Instytut prowadził również w szerokim zakresie prace popularyzatorskie i aktywnie współpracował ze środowiskiem nauczycielskim.

Chciałbym jeszcze wspomnieć o rozszerzeniu zainteresowań Instytutu poza uczelnię i środowisko krajowe. Na szczególne podkreślenie zasługuje tutaj działalność zespołu dydaktyków historii (T. Słowickowski, K. Augustynka, Cz. Majorak), którzy od kilku już lat biorą czynny udział w Międzynarodowych Sympozjach Dydaktyków Historii Krajów Socjalistycznych, wygłaszając tam referaty lub przewodnicząc sekcjom. Sympozja te wnoszą poważny wkład w rozwój dydaktyki historii i przyczyniają się do popularyzowania prac na-

¹⁷ J. Chrobaczyński, *Kronika Instytutu Historii za lata 1973/74 i 1974/75*, Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie, z. 59, Prace Historyczne VIII, 1977, s. 422.

szego Instytutu i Uczelni wśród pracowników naukowych z zaprzyjaźnionych krajów¹⁸.

Stały kontakt naukowy Instytut Historii utrzymywał z Wyższymi Szkołami Pedagogicznymi z Drezna (NRD), z Nitry (Czechosłowacja), z Niksić i Banja Luka (Jugosławia). Z wizytami naukowymi do tych uczelni wyjeżdżali m. innymi: A. Przyboś, Z. Tabaka, K. Augustynek, A. Kulczykowska, J. Zawistowski, A. Winiańska i H. Żaliński. Instytut Historii gościł historyków z zaprzyjaźnionych zagranicznych uczelni, współpracując z nimi w zakresie pracy dydaktycznej i naukowej.

Dużo uwagi poświęciliśmy w tych rozważaniach pracownikom naszego kierunku.

Należałoby wspomnieć także o studentach, szczególnie zaś o tych, którzy na przestrzeni ponad 30 lat istnienia kierunku wyróżniali się w nauce i pracy społecznej. Kilku studentów historii napisało wyróżniające się prace magisterskie, za które otrzymali nagrody w ogólnopolskich konkursach im. Aleksandra Zawadzkiego i prof. Stanisława Herbsta (Teresa Jarzębowska, Ryszard Kielbratowski, Ewa Kulawik i inni). Również wysoko oceniono referaty wygłaszane przez studentów naszego kierunku na ogólnopolskich zjazdach kół naukowych. Były to m.in. wystąpienia Stanisława Koziola, Władysława Koniecznego, Kazimierza Krzywdy i innych.

Dla wielu studentów historii działalność w Zrzeszeniu Studentów Polskich wyrabiała niezbędną nauczycielom umiejętność pracy społecznej. Pracowali oni w licznych agendach ZSP, piastowali także funkcje przewodniczących, jak np. Stefan Dąbrowski, Jerzy Ziemiński, Tadeusz Ślęzak, Edward Sosnowka i inni. Kilku studentów pracowało także na odpowiedzialnych stanowiskach w Radzie Okręgowej ZSP (m. innymi Kazimierz Karp, Jerzy Gembala, Maciej Reki)¹⁹.

Rok 1956 przynosząc znamieny zwrot polityczny i ideologiczny spowodował także dość istotne zmiany w kierunkach i metodach pracy organizacji młodzieżowych. W miejsce rozwiązanego Związku Młodzieży Polskiej powołano najpierw Rewolucyjny Związek Młodzieży Polskiej, potem Rewolucyjny Związek Młodzieży, zaś na przełomie lat 1957/58 powstał Związek Młodzieży Socjalistycznej. Twórcami ZMS w krakowskiej WSP i jego pierwszymi sekretarzami (od 1964 r. przewodniczącymi) byli studenci historii: Jerzy Saracyń, Jan Makurat,

¹⁸ Tamże, s. 423—425.

¹⁹ T. Ślęzak, J. Ziemiński, *Zrzeszenie Studentów Polskich w latach 1961—1971*, [W:] WSP 1961—1971, s. 404.

Tadeusz Szarzyński, Henryk Płuska, Marian Drożdż, Wincenty Kołodziej, Władysław Wic i inni²⁰.

Pod koniec 1958 r. student historii Antoni Tejchma założył Koło Związku Młodzieży Wiejskiej. Koło liczące początkowo 35 członków, w 1970 r. wzrosło do 480. Gros jego członków wywodziło się z naszego kierunku. Także funkcje przewodniczących pełnili prawie wyłącznie historycy: Anna Blak, Ryszard Wasztyl, Kazimierz Pasecki, Marian Ważny, Piotr Matusak, Józef Hampel, Michał Śliwa i inni²¹.

Studenci historii odnosili także sukcesy organizacyjne i sportowe w Klubie Uczelnianym AZS. Z inicjatywy prezesa klubu, studenta historii Jerzego Gembali zorganizowane zostały w 1959 r. I Mistrzostwa Polski Wyższych Szkół Pedagogicznych w lekkiej atletyce, piłce siatkowej, koszykowej i tenisie stołowym, na których reprezentacja naszej uczelni, przy dużym udziale studentów historii zajęła w ogólnej punktacji I miejsce. Mistrzostwa takie kontynuowane były w latach następnych. W Akademickich Zimowych Mistrzostwach Świata w Chamonix w 1960 r. duży sukces odniósł student historii Kazimierz Augustynek, który przyczynił się do zdobycia przez polską sztafetę brązowego medalu, a w mistrzostwach Szwajcarii do zdobycia tytułu mistrza tego kraju²².

Na zakończenie należałoby wspomnieć, że dydaktyczna, naukowa i wychowawcza praca kadry naukowej kierunku historii na przestrzeni 30 lat dała wymierne rezultaty. Ogółem ukończyło nasz kierunek przeszło 2000 studentów. Wielu osiągnęło stosunkowo szybko kierownicze stanowiska w życiu szkolnym i oświatowym. Mamy wśród nich profesorów wyższych uczelni, kuratorów okręgów szkolnych, dyrektorów szkół, kierowników ośrodków metodycznych i wizytatorów przedmiotowych różnych szczebli. Nasi absolwenci spełniają kierownicze zadania w aparacie państwowym i partyjnym szczebla centralnego, wojewódzkiego i gminnego. Ogromna ich większość pracuje oczywiście w szkołach średnich, podstawowych i placówkach kulturalno-oświatowych, wykonując wyuczony zawód nauczyciela, przekazując młodemu pokoleniu wiedzę nabytą na uczelni i uzupełnioną własną samodzielną pracą.

²⁰ Wł. Wic, *Związek Młodzieży Socjalistycznej*. [W:] Tamże, s. 381—382.

²¹ M. Śliwa, *Związek Młodzieży Wiejskiej*, [W:] Tamże, s. 383—387.

²² T. Jarosiński, *Studium wychowania fizycznego*, [W:] *Piętnastolecie WSP*, s. 243.

LA FACULTÉ D'HISTOIRE À L'ÉCOLE SUPÉRIEURE DE PÉDAGOGIE
À CRACOVIE DANS LES ANNÉES 1946—1976

Suite à l'introduction de l'enseignement obligatoire ainsi qu' à la pénurie d'enseignants qualifiés, le Ministère de l'Education Nationale ouvre, en 1946, l'Ecole Supérieure de Pédagogie à Cracovie. Dans les premiers temps de son existence L'Ecole se divise en trois sections: lettres et histoire, lettres et esthétique, sciences naturelles et géographie. L'année scolaire 1948/49 introduit les études de 3 ans et sépare les études d'histoire de celles de géographie. Depuis 1952 fonctionnent 2 chaires: celle de l'Histoire de la Pologne et celle de l'Histoire Universelle.

L'année 1954 apporte une nouvelle réforme d'études selon laquelle l'Ecole obtient le droit d'attribuer le titre de magister après 4 années d'études. Puis, pour satisfaire au besoin de perfectionner le niveau des enseignants en fonction, l'Ecole s'enrichit, dès l'année scolaire 1957/58 d'un nouveau genre d'études de caractère transitoire: études d'histoire pour externes. Les années 1957—1960 permettent à l'école de mener des études aboutissant à l'attribution du titre de magister après 3 années d'études externes. L'année 1960 voit l'apparition de la chaire de Méthodologie d'enseignement de l'Histoire.

Dès 1961, (dans le système d'études normales et dans celui pour externes), la faculté d'histoire fonctionne dans le cadre d'études d'une durée de 5 ans et se termine par un examen de magister.

Allant à l'encontre du besoin grandissant d'enseignants spécialisés dans le domaine d'éducation civique, l'année 1965/66 introduit un nouveau programme d'études. Le futur maître se spécialise dans une matière principale — l'histoire et dans une deuxième — l'éducation civique.

Dans les dernières 5 années, de 1971 à 1976, la faculté d'histoire à l'Ecole Supérieure de Pédagogie à Cracovie subit de nombreuses transformations dues à la réforme au niveau national du système de la formation des maîtres d'écoles destinés aux écoles primaires et à l'ouverture d'Ecoles Supérieures de Formation d'enseignants d'une durée de 3 ans. L'année 1973 réintroduit, suite à la décision du Ministère d'Education Nationale, les études d'une durée de 4 ans terminées par un examen de maîtrise, la faculté d'Histoire obtient le droit d'ouvrir des études pour l'obtention du titre de docteur de 3e cycle dans le domaine de Didactique d'histoire et d'éducation civique.

L'année 1971 apporte à l'Ecole une innovation concernant la structure intérieure: les Instituts, en tant qu'organisations autonomes, dirigent les différentes branches d'études. A la Direction de l'Institut d'Histoire (directeur: prof. T. Słowikowski) sont soumises les chaires suivantes: Histoire de l'Antiquité et du Moyen Age (dirigée par le prof. A. Przyboś), Histoire Contemporaine (dirigée par le prof. Z. Tabaka), Didactique de l'Enseignement de l'Histoire et de l'Education Civique (prof. T. Słowikowski) et depuis 1974 la chaire de l'Histoire de l'Instruction Publique et de l'Education (dirigée par le prof. I. Zarębski).

L'activité didactique, scientifique et éducative du corps enseignant de la faculté d'histoire a donné, durant les 30 dernières années, des résultats satisfaisants. Plus de 2000 étudiants ont terminé leurs études et la plupart d'entre eux travaillent aujourd'hui dans l'enseignement primaire et secondaire. Ils occupent aussi des postes liés à l'enseignement fonctionnant dans le cadre des différentes organisations culturelles ou scolaires.

ОТДЕЛЕНИЕ ИСТОРИИ ВЫСШЕЙ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ШКОЛЫ В КРАКОВЕ
В 1946—1976 ГГ

В 1946 г. в связи с введением всеобщего обучения в Польше и большой потребностью в квалифицированных кадрах Министерство просвещения создало Высшую Педагогическую Школу в Кракове. Сначала работали три отделения: полонистика с историей, полонистика с эстетикой и биология с географией. В 1948/49 г. было введено трехлетнее обучение и история стала самостоятельным отделением. В 1952 г. были организованы две кафедры на историческом отделении: Кафедра Истории Польши и Кафедра Всеобщей Истории.

В 1954 г. была проведена реформа обучения, в результате которой Высшая Педагогическая Школа получила право присваивать звание магистра после четырехлетнего обучения. Так как страна нуждалась в квалифицированных кадрах, в 1957/58 г. было открыто заочное отделение истории, куда поступали учителя уже работающие в школе. Временной формой обучения в 1957—1960 гг. была возможность сдавать экзамены экстерном. В 1960 г. была организована Кафедра Методики Обучения Истории.

С 1961 г. отделение истории (в очной и заочной системе) работало как пяти-дневная форма обучения, оканчивающаяся магистерским экзаменом. В 1965/66 г. на отделении истории ввели новую сетку часов в связи с подготовкой учителей-предметников по специальности гражданское воспитание. Выпускники получали специальность преподавателя истории — главный предмет и гражданско-го воспитания — добавочный.

В последнее пятилетие 1971—1976 на отделении истории Высшей Педагогической Школы в Кракове произошло много реформ и изменений, связанных с общепольской системой подготовки учителей для восьмилетних школ и созданием Высших Учительских Школ с трехлетней программой обучения. С 1973 года согласно решению ведомства обучение студентов продолжалось 4 года, причем оно было однородным и однонаправленным. На отделении истории можно было также учиться в аспирантуре по специальности дидактика истории и гражданское воспитание.

К концу 1971 г. очередным изменениям подверглась внутренняя структура вуза, так как были организованы Институты как самостоятельные вышестоящие организационные единицы, заведующие отделениями. Дирекции Института истории были подведомственны: Кафедра Древней и Средневековой Истории (заведующий профессор А. Пшибось), Кафедра Новой и Новейшей Истории (зав. доц. З. Табака), Кафедра Дидактики Истории и Гражданского Воспитания (зав. проф. Т. Словиковский, который также был директором Института) и с января 1972 года Кафедра Истории Просвещения и Воспитания (зав. проф. И. Заремски).

Дидактическая, научная и воспитательная работа научной кадры отделения истории на протяжении 30 лет дала измеримые эффекты. Историческое отделение окончило 2000 выпускников, огромное большинство из которых работает по своей специальности в восьмилетних и средних школах, а также в культурно-просветительных центрах.